

Силабус
обов'язкового компоненту освітньої програми ОК13

Основи анатомії та фізіології нервової системи

Рівень вищої освіти:	перший (бакалаврський)
Галузь знань:	С «Соціальні науки, журналістика та інформація»
Спеціальність:	С 4 Психологія
Освітньо-професійна програма:	Психологія (Практична психологія)
Сторінка курсу в Moodle:	
Рік навчання:	1
Семестр:	1 (осінній)
Обсяг освітнього компоненту	6 кредитів (180 годин)
Форма підсумкового контролю	Екзамен
Консультації:	за графіком
Назва кафедри:	кафедра філософії та педагогіки професійної підготовки
Мова викладання:	Українська
Керівник курсу:	Ільїна Юлія Юріївна, кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та педагогіки професійної підготовки
Контактний телефон:	
E-mail:	

Короткий зміст освітнього компоненту:

Метою навчальної дисципліни є засвоєння знань з анатомії нервової системи та фізіології нервової системи, вміння їх використовувати для розуміння закономірностей вищої нервової діяльності людини, а також генеза психоневрологічних порушень; формування наукового світогляду, реалістичного розуміння походження та розвитку психічних здібностей людини та тварин, оскільки прогнозованість психічних процесів побудована на матеріальному анатомічному субстраті просторово-часової організації нервової системи.

Предмет: навчальної дисципліни є будова і функції нервової системи людини, еволюційний розвиток НС організмів з різним рівнем організації, розвиток НС людини в онтогенезі.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- розуміння сутності та дослідження особливостей функціонування нервової системи, функціонування інтегративних систем мозку та їх ролі у формуванні психіки людини;

- оволодіння знаннями про анатомо-фізіологічні особливості нервової системи;
- використання теоретичних основ для усвідомлення ролі нервової системи в життєдіяльності людини;

- застосування науково доказових методів у вивченні вищих проявів мозкових функцій, виявлення нейропсиходинамічних закономірностей в діяльності індивіда та аналізу сутності психофізіологічних явищ, процесів і станів людини.

Передумови для вивчення освітнього компоненту:

Передумовами для вивчення дисципліни є базова та профільна середня освіта.

Компетентності, яких набуває здобувач:

Загальні компетентності:

- ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
 ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
 ЗК 4. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК 2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК 3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПРН 3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПРН 10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПРН 13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

Тематичний план

№ теми	Назва тем (ЛК, ЛР, ПР, ПЗ, СЗ, СР)	Кількість годин	
		денна	заочна
1	ЛК Місце анатомії та еволюції нервової системи в системі підготовки практичного психолога	2	
	ПР Методи та підходи до вивчення закономірностей будови і функціонування нервової системи	2	
	СР Роль анатомії та фізіології у фаховій підготовці психолога. Анатомічна номенклатура	4	16
2	ЛК Загальна характеристика нервової системи і її структурних елементів.	2	
	ПР Нейрон: будова, функції, класифікація	2	0,5
	СР Патології нейронів. Хвороби, пов'язані з патологією нейронів	4	16
3	ЛК Міжклітинні взаємодії у нервовій системі. Об'єднання нейронів	4	
	ПР Нейроглія. Синапси. Медіатори	2	0,5
	СР Опіоїдна система мозку. Нейромедіаторні системи головного мозку та їх значення у формуванні психічних процесів.	6	
4	ЛК Розвиток нервової системи в онтогенезі	4	
	ПР Розвиток нервової системи в пре- та постнатальному періоді онтогенезу.	2	0,5
	СР Тератогени. Фактори, що впливають на розвиток нервової системи плода.	6	16
5	ЛК Філогенез нервової системи	2	
	ПР Етапи становлення та еволюція нервової системи у різних за рівнем організації тварин.	2	

	СР Використання експериментальних досліджень на тваринах для розуміння механізмів роботи нервової системи	4	16
	СЗ Модульний контроль 1	2	
	СР Підготовка до модульного контролю	10	
6	ЛК Будова спинного мозку людини	2	0,5
	ПР Відділи та оболонки спинного мозку. Сіра та біла речовина спинного мозку. Рефлекси спинного мозку	2	
	СР Поняття спинального шоку і його відмінності у різних за організацією нервової системи тварин.	4	16
7	ЛК Особливості будови стовбурових відділів головного мозку – довгастого мозку та Варолієвого мосту	2	
	ПР Функції довгастого мозку та Варолієвого мосту	2	
	СР Роль довгастого мозку та Варолієвого мосту в регуляції життєво-важливих функцій в організмі.	2	16
8	ЛК Будова середнього та проміжного мозку	2	
	ПР Будова та функції мозочка. Діагностика функціонування мозочка.	2	
	СР Порушення функцій мозочка. Структури, які аналізують слухову, зорову та нюхову інформацію	6	16
9	ЛК Кінцевий мозок	4	
	ПР Анатомічна характеристика функціонування півкуль головного мозку людини	2	
	СР Активуючі системи головного мозку – ретикулярна формація та лімбічна система. Роль лімбічної системи в регуляції в регуляції емоцій, мотивацій, пам'яті та інших психічних процесів	8	16
10	ЛК Периферична нервова система	2	
	ПР Черепномозкові та спинномозкові нерви	2	
	СР Роль автономної нервової системи в забезпеченні функцій організму	6	16
11	ЛК Рефлекторна діяльність нервової системи.	2	
	ПР Рефлекси. Інстинкти. Процеси збудження та гальмування	4	
	СР Фізіологічні основи життєдіяльності людини. Поняття про нервові та гуморальні механізми регуляції функцій . Провідні закономірності життєдіяльності людини. Поняття про соматичні та вегетативні функції, рівні регуляції. Типи та принципи регуляції функцій. Поняття гомеостазу, гомеокінезу, механізми регуляції	8	16
12	ЛК Аналізатори	4	
	ПР Будова та функції сенсорних систем	4	
	СР Упізнавання образів. Поріг відчуттів. Класифікація та характеристика порогів відчуттів. Функціональна характеристика рецепторів	8	16
	СЗ Модульний контроль 2	2	
	СР Підготовка до модульного контролю	10	
	ЛК	32	

Разом	ПР	28	2
	СЗ	4	
	СР	86	176
	Екзамен	30	2
УСЬОГО за дисципліною		180	180

Методи навчання:

МН1 – комунікативний метод (здійснення інтерактивної діяльності, навчальна дискусія, пояснення);

МН2 – практичний метод (виконання практичних завдань);

МН3 – аудіо-візуальний метод (зорова невербальна наочність, сприйняття мови на слух: ілюстрації, аудіо, відео, робота з муляжами).

МН4 – метод спостереження (цілеспрямоване сприйняття мовних та мовленнєвих явищ, їх імітація та практична реалізація);

МН5 – самостійна робота як метод навчання (самостійне опрацювання теоретичного матеріалу з метою його практичного використання).

Система оцінювання та вимоги:

Поточна успішність

1. Поточна успішність здобувачів за виконання навчальних видів робіт на навчальних заняттях і за виконання завдань самостійної роботи оцінюється за бальною шкалою оцінок з наступним перерахуванням у 100-бальною шкалу. Під час оцінювання поточної успішності враховуються всі види робіт, передбачені навчальною програмою.

1.1 Лекційні заняття оцінюються шляхом визначення якості виконання конкретизованих завдань.

1.2 Практичні заняття оцінюються повнотою відповіді, якістю виконання контрольного або індивідуального завдання, виконання та оформлення практичної роботи.

2 .Оцінювання поточної успішності здобувачів вищої освіти здійснюється на кожному практичному занятті (лабораторному чи семінарському) за чотирибальною шкалою («5», «4», «3», «2») і заносяться у журнал обліку академічної успішності.

- «відмінно»: здобувач вільно володіє усім навчальним матеріалом, орієнтується в темі та аргументовано висловлює свої думки, демонструє вміння користуватися наочністю та ілюстративними матеріалами, рисунками, муляжами під час відповідей на питання, наведено аргументацію відповіді, використовуються латинські анатомічні терміни.

- «добре»: здобувач правильно викладає матеріал, частково демонструє здатність робити висновки та узагальнення, володіє певною мірою анатомічною термінологією, але при відповіді припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного;

- «задовільно»: здобувач в основному опанував теоретичні знання навчальної теми, або дисципліни, виявив вміння володіти матеріалом на рівні, вищому за початковий, непереконливо відповідає, плутає поняття, невпевнено відповідає на додаткові питання, не має стабільних знань; відповідаючи на питання практичного характеру, виявляє неточність у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою професією;

- «незадовільно»: здобувач не опанував навчальний матеріал теми (дисципліни) або володіє навчальним матеріалом на рівні елементарного розпізнавання і відтворив лише окремі факти, елементи, об'єкти, не знає визначень, виявив здатність висловлювати думку на елементарному рівні, відсутнє наукове мислення, практичні навички не сформовані.

3. Підсумковий бал за поточну діяльність визнається як середньоарифметична сума балів за кожне заняття, за індивідуальну роботу, поточні контрольні роботи за формулою:

$$K_{\text{поточне}} = \frac{k_1 + \dots + k_n}{n}$$

де $K_{\text{поточне}}$ – підсумкова оцінка успішності за результатами поточного контролю;

K_1, K_2, K_n – оцінка успішності n-го заходу поточного контролю;
 n – кількість заходів поточного контролю.

Оцінки конвертуються у бали згідно шкали перерахунку (таблиця 1).

Таблиця 1 – Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу

4-бальна шкала	100- бальна шкала	4-бальна шкала	100- бальна шкала	4-бальна шкала	100- бальна шкала	4-бальна шкала	100-бальна шкала
5	100	4,45	89	3,90	78	3,35	67
4,95	99	4,4	88	3,85	77	3,3	66
4,9	98	4,35	87	3,80	76	3,25	65
4,85	97	4,3	86	3,75	75	3,2	64
4,8	96	4,25	85	3,7	74	3,15	63
4,75	95	4,20	84	3,65	73	3,1	62
4,7	94	4,15	83	3,60	72	3,05	61
4,65	93	4,10	82	3,55	71	3	60
4,6	92	4,05	81	3,5	70	1,78-2,99	35-59
						Повторне складання	
4,55	91	4,00	80	3,45	69	0 - 1,77	0 - 34
4,5	90	3,95	79	3,4	68	Повторне вивчення	

Підсумкове оцінювання

Підсумкова оцінка формується з урахуванням результатів:

- поточного контролю роботи здобувача впродовж семестру;
- виконання самостійної роботи та оформлення звіту;
- модульного контролю.

1 Здобувач вищої освіти отримує допуск до іспиту на останньому занятті з дисципліни за результатами поточного оцінювання. Середня оцінка за поточну діяльність конвертується у бали за 100- бальною шкалою, відповідно до таблиці перерахунку (таблиця 1).

2 Умовою отримання допуску до іспиту є:

- відпрацювання всіх пропущених занять;
- складання модулів;
- середня поточна оцінка з дисципліни не нижче «3» (60 балів);
- виконання індивідуальної самостійної роботи.

Поточний контроль проводиться у формі фронтального та індивідуального опитування, виконання письмових завдань, виконання тестових завдань.

Підсумковий контроль – екзамен.

Модульний контроль.

Модульний контроль є складовою поточного контролю і проводиться у формі усного опитування під час останнього практичного заняття в межах окремого залікового модуля (або робота з тестовими матеріалами).

При відповідях здобувачі вищої освіти повинні відобразити володіння навчальним матеріалом, оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, проявляючи особисту позицію щодо них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

Таблиця 3 – Шкала оцінювання знань за результатами підсумкового контролю з навчально дисципліни

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС	
	Екзамен	залік	Оцінка	Критерії
90-100	Відмінно	Зараховано	A	Теоретичний зміст курсу освоєний цілком, без прогалин, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі передбачені програмою навчання навчальні завдання виконані, якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до максимального
80-89			B	Теоретичний зміст курсу освоєний цілком, без прогалин, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі передбачені програмою навчання навчальні завдання виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального
75-79			C	Теоретичний зміст курсу освоєний цілком, без прогалин, деякі практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані недостатньо, усі передбачені програмою навчання навчальні завдання виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками
67-74			D	Теоретичний зміст курсу освоєний частково, але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань, можливо, містять помилки
60-66			E	Теоретичний зміст курсу освоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, багато передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконані, або якість виконання
	Добре			
	Задовільно			

				деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального.
35-59	Незадовільно	Не зараховано	FX	Теоретичний зміст курсу освоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання навчальних завдань не виконано, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання)
0-34	Неприйнятно		X	Теоретичний зміст курсу не освоєно, необхідні практичні навички роботи не сформовані, усі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до якого-небудь значущого підвищення якості виконання навчальних завдань (з обов'язковим повторним курсом)

Політика курсу:

- курс передбачає роботу в колективі, середовище в аудиторії є дружнім, творчим, відкритим до конструктивної критики;
- освоєння дисципліни передбачає обов'язкове відвідування лекцій і практичних занять, а також самостійну роботу;
- самостійна робота передбачає вивчення окремих тем навчальної дисципліни, які винесені відповідно до програми на самостійне опрацювання, або ж були розглянуті стисло;
- усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін;
- якщо здобувач вищої освіти відсутній на заняттях з поважної причини, він презентує виконані завдання під час самостійної підготовки та консультації викладача;
- при проведенні занять в онлайн режимі, присутність здобувача враховується у разі відкритого вікна;
- під час вивчення курсу здобувачі вищої освіти повинні дотримуватись правил академічної доброчесності, викладених у таких документах: «Правила академічної доброчесності учасників освітнього процесу ХНАДУ», «Академічна доброчесність. Перевірка тексту академічних, наукових та кваліфікаційних робіт на плагіат» (https://www.khadi.kharkov.ua/fileadmin/P_Standart/pologeniya/stvnz_85_1_01.pdf), «Морально-етичний кодекс учасників освітнього процесу ХНАДУ» (https://www.khadi.kharkov.ua/fileadmin/P_Standart/pologeniya/stvnz_67_01_MEK_1.pdf).
- у разі виявлення факту плагіату здобувач отримує за завдання 0 балів і повинен повторно виконати завдання, які передбачені у силабусі;

- списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв).
- мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час онлайн тестування або за умови дозволу викладача.

Базова література

1. Анатомія нервової системи та вищої нервової діяльності: навчально-методичний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» за спеціальністю 053 «Психологія» / уклад. І.В. Хавіна, Т.В. Гура, Ю.Г. Чебакова. – Харків : НТУ «ХП», 2020. – 103 с.

2. Ковешніков, В.Г., І. І. Бобрик, І.І., Лузін, В.І. [та ін.]. (2021). Анатомія людини : підручник : у 3-х т. Т. 3 / за ред. В. Г. Ковешнікова. – 2-ге вид., випр. І доповн. – Львів : Магнолія. 360 с.

3. Корінчак, Л. М. (уклад.). (2023). Основи анатомії та фізіології нервової діяльності : навчально-методичний посібник (2-ге вид., допов.). Умань : Візаві. 255 с. Доступно: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi75/0055642.pdf>

4. Лупаїна, І. С., Ляшевич, А. М., Корнійчук, Н. М., & Чайка, Ю. Ю. (2023). Анатомія та фізіологія нервової системи людини [навчальний матеріал]. Zhytomyr Ivan Franko State University repository. <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/36562>.

5. Маруненко, І.М., Неведомська, Є.О., Волкова, Г.І. (2020). Анатомія, фізіологія, еволюція нервової системи». К.: Центр учбової літератури. 301 с.

6. Філімонов, В.І. (2021). Фізіологія людини: підручник. 4-е видання – К: Медицина. 448 с.

7. Шевчук, Л. М. (2025). Основи анатомії та фізіології нервової системи : навчальний посібник. Електронний репозитарій Запорізького Технічного Університету (ezTUIR). <http://eztuur.ztu.edu.ua/123456789/8876>.

Додаткові джерела:

1. Atlas of Regional Anatomy of the Brain Using MRI: With Functional Correlations / J. C. Tamraz, Y. G. Comair. - [S. l.] : Springer, 2000. 328 p.

2. Кантарьова Н.В. (2025). Анатомія нервової системи в контексті психологічного пізнання: сучасні підходи. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. № 2 (2025): Наукові записки. Серія: Психологія.

3. Макаренко О.Л. (2020). Анатомо-фізіологічна основа пізнавальної діяльності: міждисциплінарний підхід. Психологічний журнал. Вип. 2 (17). С. 43–49.

4. Нервова система. Органи чуття : навчально-методичний посібник з дисципліни «Анатомія людини» (2020). Укл. О. А. Григор'єва, О. А. Апт, О. В. Артюх [та ін.]. – Запоріжжя : ЗДМУ. 109 с.

5. Синиця В. О. (2023). Нейронаукові основи формування пізнавальної активності студентів. Актуальні проблеми психології. Т. 6. Вип. 2. С. 89–96.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.nbuv.gov.ua> – Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.
2. Неттер, Ф. (2024). Атлас анатомії людини. Львів: Наутілус. 597 с. Режим доступу: https://www.studmed.ru/netter-f-atlas-anatomyi-lyudini_74b517d35cb.html.
3. Психологічна бібліотека Псі-фактор: <http://psyfactor.org>.
4. Анатомія людини : інформаційно-освітній портал. – Режим доступу : <https://anatomia.org.ua>.
5. Анатом. – Режим доступу : <https://anatom.ua>.

Розробник:

Канд. біол. наук, доцент

Юлія ІЛЬІНА

Завідувач кафедри ФППП,
канд. пед. наук, проф.

Володимир БОНДАРЕНКО